

MALACOLOGIA**Troballes disperses d'*Helix (Helix) pomatia* Linnaeus, 1758 als Països Catalans.**

Bragulat Ros, Eduard¹; López Pla, Agustí (ALP)²; Montañà Buchaca, Daniel³; Casassas Romero, Eva⁴; Bosch Altimiras, Margot⁴; Altimiras Roset, Jacint⁴

A Rafael Araujo Armero, *In memoriam*.

RESUM

Helix (Helix) pomatia és un gran cargol terrestre, apreciat en gastronomia. Té una àmplia distribució a Europa central i de l'est. Al llarg del temps aquest cargol s'ha importat a molts altres llocs. Des de 2017 s'han fet dotze noves troballes a diferents comarques septentrionals que amplien la distribució d'aquest tàxon dels Països Catalans.

Paraules Clau: *Helix (Helix) pomatia*, Helicidae, Malacologia, Països Catalans.

RÉSUMÉ

Helix (Helix) pomatia est un gros escargot terrestre, très apprécié en gastronomie, surtout en France. Il a une large distribution en Europe centrale et orientale. Au fil du temps cet escargot a été importé ailleurs. Depuis 2017, douze nouvelles découvertes ont été faites dans différents comtés du nord qui élargissent la distribution de ce taxon dans les Pays Catalans.

Mots clés: *Helix (Helix) pomatia*, Helicidae, Malacologia, Països Catalans

1. INTRODUCCIÓ

El cargol *Helix (Helix) pomatia* Linnaeus, 1758 (figura 1), rep diferents noms populars entre els quals "cargol de Borgonya", és una espècie comestible. El consum alimentari d'aquest cargol pro-

vé del període de caçadors-recol·lectors de la Prehistòria (Wikipedia-France).

A França, *Helix pomatia*, ja sigui silvestre o cultivat, es consumeix cuit i farcit amb mantega, all i julivert com

¹ Associació Catalana de Malacologia. Cos d'Agents Rurals

² Museu Geològic del Seminari de Barcelona

³ Centre d'Estudis d'Avià (Berguedà)

⁴ Grup de Recerca Malacològica del Quaternari

a entrant sota l'epígraf d'"escargots à la bourguignonne" (Wikipedia-France). Però, ja fa uns anys, la important demanda comercial va posar en risc el volum de la població d'aquest cargol a França i aquest fet va motivar que fos una espècie protegida per llei el 1979, regulant la seva recollida i venda (arrêté ministériel du 24 février 1979). Actualment la majoria de "cargols de Borgonya" que es consumeixen a França són comercials procedents d'explo- tacions d'helicicultura i de la seva im- portació de l'Europa central i de l'est (Wikipedia-France).

Figura 1: Fotografia d'*Helix (Helix) pomatia* Linnaeus, 1758

1.1 BIOLOGIA

Descripció. Conquilla molt gran, glo- bulosa, amb 5-6 voltes d'espira, de color ambre unicolor o amb tres o cinc bandes més clares i amb estries de creixement,

unes de bastes i unes altres de fines, i un petit umbilic parcialment recobert pel peristoma. Obertura gran amb un pe- ristoma gruixut. Mides: alçada: 30-50 mm, diàmetre major: 32-50 (KERNEY, CAMERON-BERTRAND, 1999).

Hàbitat. Espècie de terrenys calcaris. Viu en diferents indrets com boscos, bardisseres, jardins, conreus, vinyars (GERMAIN, 1969), horts (FECHTER & FALKNER, 1993), entre altres.

1.2 DISTRIBUCIÓ A EUROPA

Es distribueix per l'Europa central i meridional (ADAMS, 1960), oest d'Ucraïna, nord d'Itàlia i centre i nord dels Balcans fins a Macedònia (FECHTER & FALKNER, 1993). Introduïda al sud-est d'Anglaterra (FECHTER & FALKNER, 1993), al sud de Finlàndia, Noruega i de Suècia (KERNEY, CAMERON –BERTRAND–, 1999) i als departaments francesos de l'est dels Pirineus (BERTRAND, 2017).

1.3 CITES ALS PAÏSOS CATALANS

Aquest tàxon es va introduir a Catalunya a meitats del segle XX. BECH (1988 i 1990) explica la seva introducció a Catalunya.

Andorra

A Andorra, a l'àrea de Canòlich (parròquia de Sant Julià de Lòria), el baner Albert Cabanes va comunicar una població, introduïda el 1995 aproximadament, amb finalitats gastronòmiques (BORREDÀ et cols., 2010).

Catalunya

Alt Urgell

Es troba una colònia en el camí de Sisquer a Sant Julià dels Garrics (La Vansa i Fòrnols) (SERRANO, 2014).

Pla de l'Estany

El naturalista Josep Maria Massip, el 2009 va trobar una colònia a Banyoles (EL PUNT AVUI, 2009).

Solsonès

Citada a la Vall de Lord, a Sant Llorenç de Morunys (BECH, 1988 i 1990); la Coma (la Coma i la Pedra) UTM 31T CG8370 (MARTÍNEZ-ORTÍ, 2002).

País Valencià

A Gandia (Safor), el 1995 es va trobar un individu d'*Helix pomatia* (MARTÍNEZ-ORTÍ, 1999 i 2002).

Rosselló

Alta Cerdanya

Bolquera; Font-romeu (Font-romeu, Odelló i Vià); Vilanova de les Escaldes (Angostrina i Vilanova de les Escaldes) (BERTRAND, 2017).

Capcir

Els Angles i Riutort (Puigbalador) (BERTRAND, 2017).

Conflent

Pi de Conflent, Prats de Balaguer (Fontpedrosa) i Sautó (BERTRAND, 2017).

Vallespir

Prats de Molló i la Presta (Prats de Molló i la Presta) (BERTRAND, 2017).

2. METODOLOGIA

Per la determinació d'*Helix (Helix) pomatia* s'ha utilitzat l'obra de malacologia general de KERNEY, CAMERON –BERTRAND– (1999). Des de 2007, però sobretot en aquests dos darrers anys, s'han anat obtenint força cites disperses d'*Helix (Helix) pomatia*, fruit de l'observació científica d'individus (exemplars vius) i closques (exemplars morts).

3. RESULTATS

A continuació s'esmenten les troballes d'*Helix (Helix) pomatia* en altres indrets dels Països Catalans.

Catalunya

Alt Urgell

Sant Pere (la Vansa i Fórnols). Observat vint-i-cinc closques. 03/IX/2022 (Eva Casassas, Margot Bosch i Jacint Altimiras).

Cerdanya

Bellver de Cerdanya. Observat dos individus (un adult i un juvenil) en els horts del riu Segre. VII-VIII/2021 (Eduard Bragulat).

Fontanals de Cerdanya. Observat set individus, prop el riu Segre. 20/IV/2022 (Eduard Bragulat).

Lles de Cerdanya. Observat un individu en un hort. Any 2007 (Eduard Bragulat).

Puigcerdà. Llera del riu Segre. Un individu. III-IV/2020 (Eduard Bragulat).

Lluçanès

Sant Boi de Lluçanès. Observat una vintena d'individus. V-VI/2021 (Daniel Montaña).

Pallars Sobirà

Ainet de Besan (Alins). Molts individus en molts horts. Estiu 2015 (ALP).

Alins. Tres individus en una vora de tros. Octubre 2017 (Toni Alonso i Martí).

Camí vell d'Araós a Alins (Alins). Dues closques. Segona quinzena d'agost 2022 (ALP).

Rosselló

Alta Cerdanya

Enveig. Observada una colònia d'individus (Jordi Cadevall).

Er. Observades moltes closques. Agost 2018 (Eduard Bragulat).

Capcir

Formiguera. Rec de la Lladura, observat un individu i cinc closques. 4/VIII/2022 (Genís i Jacint Altimiras).

4. DISCUSSIÓ

Hi ha altres cargols similars en mida, com són *Helix (Helix) lucorum* Linnaeus 1758, *Helix (Helix) melanostoma* Draparnaud 1801 o exemplars grans de *Cornu aspersum* (O.F. Müller, 1174).

Les seves diferències respecte a les característiques conquiològiques, com ara la presentació, la coloració i sobretot la forma de l'obertura que fan *Helix (Helix) pomatia*, han permès no tenir dificultats en la determinació específica.

CADEVALL I OROZCO (2016) assenyalen la presència d'*Helix (Helix) pomatia* en diversos punts de les províncies de Barcelona i de Lleida (Val d'Aran), sense nombrar específicament les localitats, i per aquesta raó no es poden esmentar en el recull d'aquest treball.

L'origen conegut de les poblacions de les troballes que ja eren conegudes o de les noves troballes exposades en aquest treball fan pensar que les poblacions del Principat de Catalunya són introduïdes de forma accidental, a través de la compra i el consum domèstic de verdures, la introducció voluntària d'exemplars al voltant dels horts o de les cases amb finalitats alimentàries, així com de l'evasió a partir d'explotacions helicícules de "cargol de Borgonya", essent aquestes, conegudes o desconegudes per part del Departament de Ramaderia corresponent. Tot i això, les cites de Puigcer-

dà, Fontanals de Cerdanya i Bellver de Cerdanya semblen obeir una certa expansió natural, amb el riu Segre com a nexa.

Observant el nombre creixent de punts geogràfics amb presència del cargol estudiat, el que es podria esperar al llarg del temps és l'augment de troballes i, no en canvi un augment de la homogeneïtzació de la seva distribució.

5. AGRAÏMENTS

A Jordi Cadevall, que molt amablement ens ha cedit la citació que ens lliura sobre la colònia que hi ha entre Puigcerdà i Enveig. A Alejandro Pérez-Ferrer, la identificació dels cargols trobats a Alins, així com la cessió de la fotografia per la seva publicació. És la millor troballa de la sortida anant a buscar cargols la Júlia i la Kylie amb la Rosa-Maria Cortina, al Lluçanès. Als propietaris dels horts d'Ainet de Besan que han col·laborat en aquest treball de camp. A M. Dolors Escalé i Parramon, l'oportunitat que ens ha donat de poder trobar la població a Sant Pere de la Vansa.

6. BIBLIOGRAFIA

- ADAMS, W., (1960). *Faune de Belgique. Mollusques terrestres et dulcicoles*. Inst. R. Scienc. Nat. Belgique, 1. 402 pp.
- BECH, M. (1988). *Contribución al conocimiento de la malacofauna de la comarca del Solsonès (Lérida). I: Alto Valle del Cardener*. Iberus, 8 (1):101-109.

BECH, M. (1990). Fauna malacològica de Catalunya. Mol·luscs terrestres i d'aigua dolça. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural núm. 12. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 229 pp.

BERTRAND, A. (2017). *Helix pomatia* Linnaeus 1758 dans l'est es Pyrénées (Ariège, Aude, Haute-Garonne et Pyrénées-orientales). *Folia Conchyliologica*, n° 38:19-22. Février 2017.

BORREDÀ, V., MARTÍNEZ-ORTÍ, A. & NICOLAU, J. (2010). Guia de camp dels Mol·luscs d'Andorra. Monografies del CENMA. Pagès editors. 196 pp.

CADEVALL, J. & OROZCO, A. (2016). *Caracoles y babosas de la Península Ibérica y Baleares*. Ediciones Omega, S.L.. Barcelona. 817 pp.

ESTÉBAN, R., (2009). Troben a Banyoles cargols de Borgonya, una espècie forana perillosa per a horts i vinyes. *El Punt Avui*.

FECHTER, R. & FALKNER, G. (1993). *Moluscos europeos marinos y de interior*. Blume Naturaleza. Naturart, S.A. Barcelona. 287 pp.

GERMAIN, L., (1969). *Faune de France. Mollusques terrestres et fluviatiles*. Lessing-druckerei Wiesbaden. 477 pp. + XIII Planches.

KERNEY, M.P. & CAMERON, R.A.D., (BERTRAND, A. ed.)(1999). *Guide des Escargots et Limaces d'Europe*. Delachaux et Niestlé, Laussane. 370 pp.

MARTÍNEZ-ORTÍ, A., (1999). *Moluscos terrestres testáceos de la Comunidad Valenciana*. Tesis doctoral. Universitat de València. 735 pp.

MARTÍNEZ-ORTÍ, A., (2002). *Sobre recientes hallazgos de helícidos introducidos en España*. *Noticiario SEM*, Noviembre 2002, n° 38:50.

MARTÍNEZ-ORTÍ, A., BORREDÀ, V. & NICOLAU, J. (2010). *Inventario faunístico de moluscos actualizado del Principat d'Andorra con la adición de cuatro nuevas especies*. *Noticiario SEM*, N° 53:36-38.

SERRANO REYNÉ, G. (2014). Dos nous mol·luscs en el Parc. *El Picot negre* N° 24 (desembre):19-20.

Legislació

Arrêté ministériel du 24 février 1979. Réglementation du ramassage et de la commercialisation des escargots de Bourgogne.

Webgrafia

-Wikipedia-France: https://fr.wikipedia.org/wiki/Escargots_de_Bourgogne.